

אזר מזכלא

זילין זיכרני לענין ביולא

ערב שבת קודש לך לך | י"ג חשוון תשפ"ז | גליון 72

חידושים ועיונים / בתורה צפונים
מעין גנים / אהבה בעדנים
לעיניך יונים / להשית מכונים
לעשות תקונים / לשכנת שוכן מעונים
לכבוד ורננים / לאדוני האדונים
לו העליונים / ושכינתו בתחתונים
ודבריו תמים / נחמדים ונאמנים
יקרים מפנינים / לב מרנינים
יזכר ברית איתנים / ויחיש פדיונים
לשמו מיוחדים / באהבת בנים

מעין גנים
אהבה בעדנים

על הפרשה

חידושים ועיונים
בתורה צפונים

האם 'בעל בחירה' יכול להזיק יותר מהגזרה

הם ראויים להיות שנואים אצלו.
אף עקשו לאסור שהוא ראה את כל הטוב הפלאי שיצא ממכירתם – הוכח לו
שזה לא היה בבחירתם, אלא רק בגזרת ה'.
ה. וכן פתב רבנו חננאל (תגינה ה, א) שקל מי שגורח - הוא בכלל 'ויש
נספה בלא משפט'.
ו. וכן יש לבאר מה שאמר (חליו ז, ב): 'א"ר יוחנן למה נקרא שמן כשפים,
שמכחישין פמליא של מעלה'. שממיתין אדם שלא גזר עליו מיתה
משמים (רש"י). ומקשה הגמ', מהא דר' חנינא שאמר למכשפת: 'אין עוד
מלבדו' - שאם אין גזרה מלפניו לא תוכלי להזיק לי בכשפתי. ומתקצת
הגמ' 'שאני ר' חנינא דנפישא וכו' מיתא'. והנינו, שר' חנינא דנפישא וכו' מיתא יכול
לבטל הגזרה, שקרי 'מעשים [בן] יכולים להנצל' גם מבעל בחירה (זוהר
נ"ש ב קפה, א).

אפילו עפור – אינה נתפסת בידי העיזר ללא גזרה

ז. וקשה, דהנה פתב בספר 'רבי יוסף זונדל מסלנט' (עמוד קל"ח): "אמר
הרב הגאון רשבי"ג מוהר"ח זלה"ה מוואלאזין, שמעתי מהחסיד [הגר"א]
ז"ל, וגם אני אמרתי בן אפי' מנעורו, שזה טעות מה שמרגל בפי העולם
[וגם ברמב"ם איתא בן] שבעל בחירה יכול לעשות לאדם בלתי גזרת
הבורא, רק שבכל דבר גזר על האדם באיזה אופן ונגזר, אבל בבעל בחירה
לא גזר אינה בעל בחירה יעשה לו לטוב ולמוטב, אבל אם לא גזר לו מן
השמים - אין בעל בחירה יכול לעשות לו מאומה".
ח. וכן מצינו (רושקמי שביעית, ט, א; אסתר ב, ג, א): שקשרשבי"ר ראה
שצפור שלא גזר עליה מהשמים לא נתפסה ביד הציד, אמר דק"ו שאדם
לא נתפס בידי אדם ללא גזרה. ואף מבאר בהג"ל, שבעל בחירה יכול להרג
אדם ללא שגזר עליו מהשמים?

פרק ב. בי יפל הנפל ממנו

ט. ונראה לבאר: הנה מש"כ בשם הגר"א ש"ש בבעל בחירה לא גזר אינה
בעל בחירה יעשה לו לטוב ולמוטב, אבל אם לא גזר לו מן השמים -
אין בעל בחירה יכול לעשות לו מאומה" - סוד זה מפרש בפרשת כי
מצא (דברים כב, ח) "כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך ולא תשים דמים
בביתך כי יפל הנפל ממנו" - "ראוי זה לפול משעשע ומי בראשית, שקרי
לא נפל ונתפס קראו נופל. אלא שמגלגלין וכות על ידי זכאי וחובה על ידי
חייב" (שפת לב, א).

והנינו שבעל הגג ללא מעקה - לא הוסיף שום דבר על הגזרה, וכל הפגם
שלו שהוא הביא עצמו להיות השליט לבצע את הגזרה, ולא השאיר את
זה למישהו אחר, שדבר זה מראה שהוא חייב, כי מגלגלין חובה ע"י חייב.
<<<

א. ויארם לאברם ידע תדע כי גר יהיה נרצח בארץ לא להם
ועבדים וענו אתם ארבע מאות שנה: וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי ואחרי
כן יצאו ברכש גדול" (בראשית טו, יג-יד).
פתב בספר 'עבודת הגרשו' (להגר"ר גרשון ב"ר אברהם אחי הגר"א, שיר
השירים א, יא): "ואמר הגאון [רבנו אליהו מוילנא] ז"ל, כי האמת היא
שהגאולה השלמה לא היתה כי אם על ים סוף, ששם נדונו על המים כנגד מה
שעשו לישראל 'כל הבן הילוד הארצה תשליכהו' (שמות א, כב) - כי הגזרה
לא היתה אלא רק לענוי ולעבדות [וכמש"כ 'ועבדים וענו אתם' (בראשית
טו, יג), והמצרים הוסיפו על הגזרה והטביעו ביאור], כמאמר הכתוב
(זכריה א, טו) 'אני קצפתי מעט והם עזרו לרעה'.
זהו שאמר הקב"ה (בראשית טו, יד) 'וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי -
פרוש [=אדון את המצרים] אם יעשו יותר ממה שגזר על ישראל.
וזהו שאמר יתרו (שמות יח, יא) 'כי בדבר אשר נדו עליהם, פרוש, שעשו
לישראל יותר ממה שגזר עליהם, מפני דודן להם" (ועמר דבריו בשמות רבה
ל, טו, וברמב"ן בראשית טו, יד).

ש'האדם בעל בחירה ורצון ויכול להרג מי שלא נתחייב מיתתו
ב. והנה יסוד זה שהביא הגר"א עפ"י הפסוק 'אני קצפתי מעט והם עזרו
לרעה' - שהמצרים יכלו להוסיף על גזרת ה' - הן הן הדברים שקטב האור
הסיים' לענן מכירת יוסף (בראשית לו, כא) "וישמע ראובן ונצלהו מידם.
פי' לפי שהאדם בעל בחירה ורצון ויכול להרג מי שלא נתחייב מיתתו,
משא"כ חיות רעות לא יפגעו באדם אם לא יתחייב מיתתו לשמים, והוא אומר
ונצלהו מידם פרוש מיד הבחירה" (ועי' להלן זוהר נ"ש ב קפה, א).
ג. וחסר האור הסיים ושהנה את היסוד הנ"ל - להלן (בראשית מד, יז) "פי
מקדם [=יהודה] חשב כי מה יצא הדבר, כי מצא הא-להים עונם [=על
מכירת יוסף. ולכן יהודה לא נסה להשמיד אצל יוסף שישחרר אותם, כי מה
תועיל התרצות יוסף - מאסר שהקב"ה גזר שהם יהיו עבדים. ולכן יהודה
קבל מיד את הדיו, ואמר 'הננו עבדים לאדוני...']".

וכשראו שלא קבל יוסף אלא בנמיון לבד - אמר [=יהודה] הרי זה לך לאות
כי לא על עון נתפסו, ומעתה עמד הדבר לצד בחירת הבחירה [=שהקדשות
ביד יוסף בעל הבחירה - לעשות להם רעה שה' לא גזר, ולכן עקשו יהודה
נסה להשמיד אצל יוסף - שייספים לבחר לטובתם], לזה 'ויגש אליו יהודה'.
ד. וחסר האור הסיים ושלש את היסוד הנ"ל - להלן (בראשית מה, ח):
'ועתה לא אתם שלחתם אתי הנה כי הא-להים נשימני לאב לפרעה ולאדון
לכל ביתו ומשל בכל ארץ מצרים'.

וקשה, מהו השלשון 'ועתה', וכי מקדם הם שלחו אותו ולא האלקים!?
ומבאר האור הסיים, שבתחלה בשעת מכירתו - היה אפשר להסתפק אולי
זה היה מהבחירה שלהם, אע"פ שהקב"ה לא גזר על יוסף, ומכיון שקד

"כל גיא ינשא, ואיהו גימטריאות פרפראות לחכמה" (תקוני זהר תקנ"ז). "ורוצה לומר דנאמר ביה 'חכמת סופרים תסרה' - שסופרים מספר הגימטריאות]. וזה 'כל גיא' - שהיה שפל מאד - 'ינשא' (באור הג'א"ש דף קל"ט, ויעי'ל"ח פתחי חכמה נ"ב).

"ידו בכל - לסטים: ויד כל בו - הכל שונאין אותו ומתגרין בו" (רש"י).
'ידו בכל ויד כל בו' - בגימטריא 'לסטים' [עם הכולל] (150) (אותיות ומפותים בגימטריא).

ד.
ולישמעאל שמעתיך הנה ברכתי אתו והפריתי אתו והרבייתי אתו במאד מאד שנים עשר נשיאם יוליד ונתתיו לגוי גדול (בראשית י"ב).
שנים עשר הנשיאם שניצאו מישמעאל - מנויים בסוף פרשת חיי שרה (בראשית כה, יג-טו): 'נבית וקדר ואדבאל ומבשם: ומשמע ודומה ומשא: חדר ותימא וטור נפיש וקדמה'.
'הנה ברכתי אתו והפריתי אתו והרבייתי אתו במאד מאד' - בגימטריא 'נבית וקדר ואדבאל ומבשם: ומשמע ודומה ומשא: חדר ותימא וטור נפיש וקדמה' (3361). (גימטריאות הדר התורה).

ה.
וישמעאל בנו בן שלש עשרה שנה בהמלו את בשר ערלתו (בראשית י"ב).
בני ישמעאל מלים ואינם פורעים (זהר וארא לבא: רמ"ד וואלי בראשית י"ט).
'בני ישמעאל' [עם הכולל] - בגימטריא 'מילה ללא פריעה' [עם שלש התבות] (514) (א.ה.).

א.

ויקח אברהם את שרי אשתו... ואת הנפש אשר עשו בחרן (בראשית י"ב).
"שהכניסן תחת כנפי השכינה, אברהם מגיר את האנשים, ושרה מגירת הנשים, ומעלה עליהם הכתוב כאלו עשאו" (רש"י).
(א). 'הנפש אשר עשו בחרן' - בגימטריא 'הכניסן תחת כנפי השכינה' [עם י"ט האותיות] (1572). (צפונות רש"י).
(ב). 'הנפש אשר עשו' [עם י' האותיות] - בגימטריא 'אברהם מגיר את האנשים' [עם ד' התבות] (1322). (צפונות רש"י).
(ג). 'הנפש אשר עשו בחרן' [עם הכולל] - בגימטריא 'שרה מגירת הנשים' (1573). (צפונות רש"י).
(ד). 'הנפש אשר עשו' [עם י' האותיות] - בגימטריא 'שגירים אברהם ושרה' (1322). (ברכת פריץ).

ב.

ויקח אברהם את שרי אשתו... ואת הנפש אשר עשו בחרן (בראשית י"ב).
'פשוטו של מקרא עבדים ושפחות שקנו להם, כמו 'עשה את כל הכבוד הזה, וישראל עושה חיל' - לשון קונה וכונס" (רש"י).
'הנפש אשר עשו בחרן' - בגימטריא 'אלו הן עבדים ושפחות שקנו להם' [עם כ"ג האותיות] (1572). (צפונות רש"י).

ג.

'והוא יקח פרא אדם ידו בכל ויד כל בו' (בראשית טז, יב).

>>>

ומקורו בזהר נישב (קפה, א) "ויאמר אליהם ראובן... השליכו אתו אל הבור" - משום שפאן במקום הנקשים והעקרים - אם הוא צדיק, הקב"ה יעשה לו נס... אבל כיון שגמסר בידי שונאיו - מעשים הם שיכולים להנצל".
ואם הרוצח כמאן דליתיה דמי - לענין ההחלטה על גורלו של הנרצח, והוא משמש רק כפאן דומם בידי הקב"ה, א"כ מצד מה יש עדיפות לרוצח בעל בחירה - על שאר מקרי מות - שיהיה יותר קשה להנצל ממנו?

וביד אדם אל אפלה

[יג]. וכן מבאר בפתוב (שמואל ב - כד, יד) ויאמר דוד אל גד צר לי מאד נפלה נא ביד ה' [=ע"י רעב או דבר] כי רבים רחמי וביד אדם [=ע"י חרב] אל אפלה.
ופרש המלבי"ם: "כי ענש הרעב - הוא ענש טבעי, וענש החרב - בחירי, ולכן חסר בדבר - אחר שהוא השגחי, ורבו רחמי ה'".
וכן באר הפני יהושע (ב"ק ס"ב), וזה לשונו: "דסד"א דספק [=ספנת] חרב - גרע טפי [=מספנת רעבון] - משום שהוא בידי אדם שהוא בעל בחירה, משא"כ ספק ספנת רעבון - הוא בידי ה', ואין ההיזק מצוי כ"כ, וכמאמר דוד המלך ע"ה 'נפלה נא ביד ה' כי רבים רחמי וביד אדם אל אפלה'. עכ"ל.

אם ה' חסיתך בי - ירח מנחה

[יד]. וכן פתוב (שמואל א - כו, יט) שדוד המלך אמר לשאול: 'אם ה' חסיתך בי ירח מנחה' - ["אם הדבר מה' ומצד הענש - אקריב מנחה לה', ויהי רצון שיקבל לריים נוחים וירף ממני"].
ואם בני האדם - ["הם חסיתו אותה עלי, כי הבחירה חפשית באדם באין מעצור" (מצודת דוד). ואז לא תועיל מנחה] - ארורים הם לפני ה' כי גרשוני היום מהסתפס בנחלת ה' לאמר לה עבד אלהים אחרים'.
וקשה כנ"ל, ש'הרי אין לבעל בחירה עוד כח חוץ מאשר גזרת ה'?

פרק ג. חלוק בין רוצח למזיק

טו. ומפל זה נראה לכאורה לסלק בין אדם המזיק לבין רוצח נפש: שאדם המזיק - הוא פאן דומם, וכמאן דליתיה דמי - לענין ההחלטה על גורלו של הנזק, אף רוצח נפש - יש להחלטתו משמעות. ולא שחלילה אדם יכול לרצח ללא שום גזרה, אלא הענין הוא פדלהלן:
טז. הנה פאמור רבנו חננאל אומר (תגינה ה, א) שפל מי שגרצח - הוא בכלל

י. ואמנם לכשנדיק נראה, שהתורה אמרה יסוד זה דוקא בבעל הגג - שלא רצח ממש, אלא רק הכניס את הנפול למצב שאם לא יבסר להנדה פראי - הוא יפל. אבל ברוצח ממש - התורה לא אמרה יסוד זה. והלא דבר הוא.

'מי שהורג אותו - הוציא את נשמתו בטרם הגיע זמנו'

[יא]. ותרם מזו, הרי מצינו להדיא, שרוצח נוטל הנשמה - טרם הגיעה שעת הנזרה על אותו אדם למות. וכמו שאמרו (זהר ונרא קיד, א): "כל בני העולם נשמתם יוצאת על ידי מלאך המות. אם תאמר שכן אדם הנה יצאה נשמתו על ידי אותו מלאך המות - לא כן! אלא מי שהורג אותו, הוציא את נשמתו בטרם הגיע זמנו שישלט בו אותו מלאך המות".
ואמרו (זהר ויגש רי, ב): "בא ראה, כל בני האדם, פלם עוברים על ידי מלאך המות, פרט לזה, שהקדימו אותו בני אדם - טרם הגיע זמנו לשלט בו ולטל רשות, שהרי אין מלאך המות שולט באדם עד שנוטל רשות".
ואמרו (זהר בשלח סא, ב): "עני אחד היה בשכנותו של רבי ייסא, ולא היה מי שישגיח בו, והוא היה מתבטל ולא הפציר בבני אדם. יום אחד נחלש, נכנס עליו רבי ייסא. שמע קול אחד שאומר: צדק צדק, הרי נפש פורחת אלי ולא הגיעו ימיו! אוי לבני עירו שלא נמצא בהם שישיב נפשו אליו! קם רבי ייסא ונשפה בפיו מים של גורגרות עם מדה של יין רקות. בקעה וזעה בפניו, ושב רוחו אליו".

והנה שמפנין שהתורה מחשיבה את ההמנעות מלמת צדקה - כרציחה בידים, וכמש"כ (דברים כא, ז) 'וענו ואמרו ודינו לא (שפכה) שפכו את הדם הזה ועינינו לא ראו'. ונדרשו (ספרי שופטים פ"קא רי): "דינו לא שפכה, וכי עלת על לבנו שזקני בית דין שופכי דמים הם? - אלא שלא בא לדינו ופטרנוהו בלא מזונות ולא ראינוהו והנחנוהו בלא לנה". והנה שאם פטרנוהו בלא מזונות - נחשב שזידה שפכו את דמו. וממילא, מפנין שזה נחשב שרצחו אותו בידים - לכן אותו עני מת קדם זמנו שנגזר עליו.

הקשי להנצל מידי בעל בחירה

[יב]. זאת ועוד, שהרי הג'א"א עצמו אומר על הפסוק (איוב ה, כ): 'גרעב פדה ממנות ובמלקמה מידי חרב' - "רעב ומלקמה שני מיני פרענויות: בידי שמים, ובידי אדם. רעב - בידי שמים, ומלקמה - בידי אדם, וזה שאמר 'גרעב פדה ממנות ובמלקמה מידי חרב'. והשנייה קשה מן הראשונה - מפני שהיא הצלה מיד בעל בחירה. ואמר כי הגם שפלם יהיו בספנת רעב ובמלקמה, אמה תנצל".

י'וש נספה בלא משפט'.

והנה באור הכתוב וי'וש נספה בלא משפט'. הוא כמו שאמרו חז"ל (תקוני זהר, תקון ע' דף כזא) ונתבאר ע"י הרמב"ל (דעת תבונות סימן קס"ו-ק"ע): **ש'לפ'עמים ה' מסתלק מכסא המשפט** ומהנהגת ש'כר וענש, והס"א נעשית ה'שופט והגזיר' במקומו, עפ"י כלל' משפט סדום' ש'לה (ע' סנהדרין קט). ש'הם 'כל קלקול והשחתת סדר', ומחמירה כלפי הצדיקים ומקלה כלפי הרשעים, וכמש"כ (קלקול ג, טז, וערש"י): **"מקום המשפט שמה הרשע"** - שהס"א נתישבה בהיכל משפט המלך, בסוד ש'ממית... בהיכלי מלך' (ע"י רמב"ו י"ו שם). [ואמנם בעוה"ב ה' יושפט גם את אותם המעשים שהתעלם מהם לפי שעה].

י'וש נספה בלא משפט' - 'מקום המשפט שמה הרשע'

[י]. וכתב הרמב"ל (אוצרות רמח"ל - רות - עמוד ק"צ): **"ניהי בימי שפט השפטים"** עת אשר שלט האדם באדם לרע לו, ונתתו בני ישראל תחת ידי עושקים (והוסי' - הם השופטים [=העלונים] (הס"א) והתחתונים) (בני אדם ש'הם שליחי הס"א) **אשר הקדיש א-להים עליהם לנסרם**, ככתוב 'שפטים ושטרים תתן לה' - מדת הדיו, 'בכל ש'עריה' - מדת כנגד מדת, **שעור כנגד שעור... וכל אויביהם אשר עברו חק, ויכנסו שבע על חטאתיהם** - לא באלה חפץ ה', כי אם 'ושפטו את העם משפט צדק', והם במקום המשפט שמו הרשע. אמנם ביום חשב ה' את ש'כר עמו **ישיב עמלם בראשם ויאכלו מפרי דרכם ומרעפתם וישבעו**". עכ"ל.

[יח]. ועד"ו כתב (אוצרות רמח"ל - ל' - לשענה כז, יג - עמוד קמ"ג): **"שלא נמקרו לס"מ הרשע לעבדים אפלו בשעתחבו ח"ו כללה מפני רע מעלליהם, ולא נתנם הקב"ה בידו אלא כמו האב המוסר את בנו לאחד כדי ש'ינסר אותו - [בדן] שסוף סוף יחזר לטוב, ואם ס"מ היה עושה מצות בוראו - ודאי ש'היה לו ש'כר על זה, כמו האב המושלם למי שחזר אל בנו לעשות הטוב בעיניו. אבל הרשע ברשעתו עשה עול וחשב לשלט ח"ו על ישראל בניו של הקב"ה 'בנים אתם לה' אלוקים - שלא כדין...". עכ"ל.**

מסירת בעלות המשפט בידי הס"א - כדי להכין את גלוי יחוד ה'

[יט]. והשעם להנהיגה זו - הוא בכדי לתת לס"א להתגבר בכל כוחה, כדי שאח"כ פעולותיה הרעות ביותר ישמעבדו לטוב, ויתגלה יחוד ה' - **שהוא שולט גם על כוחות הרע הכי חזקים**. וגלוי היחוד הוא **עצם התענוג שיכול להיות לנשמות** (קל"ח פתחי חכמה ג-ד) [והסובלים מהנהגה זו - בבחינת מוסרי נפש על קדושת ה', שמכשירים את הקרקע לגלוי יחוד ה'].

רוצח - כ'ידא אריכתא של הס"א

[כ]. ומעתה יתבאר הענין ש'יש פח להקלחתו של הרוצח. והיינו, שבאמת אי אפשר שבעל בחירה יהרג אדם ללא שנגזר עליו. ואם הוא הצליח לרצח אותו - בע"כ שנגזר עליו, אלא שאפן הגזירה שהאדם רצח ע"י בעל בחירה - אינו שהקב"ה שופט את האדם שהוא ראוי למיתה, אלא שהקב"ה נותן לרוצח בעלות על משפטו של הנרצח - שהאפשרות נתנת ביד הרוצח להחליט אם להרגו או להשאירו בחיים, ונה בכלל ההנהגה הנ"ל שהקב"ה מוסר את בעלות המשפט לידי הס"א, שהיא תשפט את האדם בבית דינה, ש'הרי הרוצח כ'ידא אריכתא של הס"א - ד"כל מאן דקטיל - ענפיו דסטרא אחרא אית ביה" (זהר פתח רחב, וע"ש ב'המאור' בשם ה'לשם).

וממילא, מצד אחד - זה נקרא בגזירת ה', ש'גזר למסר את דינו של הנרצח לידי הס"א והרוצח, ומצד שני - זה נקרא 'בלא משפט', דהיינו, שהקב"ה סלק את דיו מלעשות בזה משפט באפן ישיר, וגזר שהס"א והרוצח הם יהיו השופטים בגבול מסים - כפי השעור שנתן להם רשות.

חקשי להנצל מבעל בחירה - באשר קבל בעלות על המשפט

[כא]. ומעתה מובנים ג"כ דברי הזהר - שיותר קשה להנצל מידי אדם בעל בחירה, כי זה גופא הגזירה מאת ה' - **שהבעל בחירה קבל בעלות להחליט על גורלו של הנרצח**, והיינו שפאלו ש'מי רשויות ה': 'יד ה', 'י'ד אדם'. ש'הרי ענין הבחירה הוא, ש'בדבר זה אינו תלוי בבזרא ית' כלל, אלא ברצון עצמו' (רמב"ל דעת תבונות, קנ"ח), ו'בבחינת כמו 'ברשות עצמו', כאלו אינו ברשותו של הקב"ה" (הספא מקלם. ריש דעת חכמה ומוסר). וממילא הנופל 'בכד אדם' - עובר מרשות הקב"ה לרשות בעל בחירה, ואז לא ה' שופטו במדת רחמיו, אלא האדם.

וממילא גם אם האדם יקריב קרבן לפני ה', אומר לו הקב"ה בבכחול עקשיו **אני לא הבעלים להחליט בענינו, אלא אותו האדם** שמסרתי משפטו בידו.

מזיק - אינו כ'ידא אריכתא של הס"א

[כב]. ואמנם כל זה ברוצח נפש, ש'עליו נאמר ד"כל מאן דקטיל - ענפיו דסטרא אחרא אית ביה", וממילא הוא כ'ידא אריכתא של הס"א, אך אדם המזיק - אינו כ'ידא אריכתא של הס"א, וממילא לא ש'ה בו הענין שהקב"ה מוסר בידו את המשפט.

ואכן הגר"א (איוב ה, כ) מדבר על הפסוק 'ברעב פדה ממות ובמלקמה מיד יתרב'. שמדבר על רצח, ולא על נזק.

ומאידך בשמועה שהביאו משמו, הוא דבר דומה ד"באיזה אפן ינגה" - שמדבר על נזק ונזק, ולא על מיתה.

כי ה' אומר לו קלל את דוד

[כג]. וכן מדיק לענין שמעי בן גרא שקלל את דוד המלך - שכתוב (שמואל ב - טז, י): **"ויאמר המלך מה לי ולכם בני צרקה כה קלל פי ה' אומר לו קלל את דוד ומי יאמר מדוע עשיתם כן"**. ומשמע שהמזיק פועל במצותו הישירה של הקב"ה, וממילא אין שום מקום לשנאותו ולנקם בו [ומה ש'דוד אמר לשלמה לנקם משמעי בן גרא, הנה רק משום כבוד המלכות, אבל בתור אדם פרטי לא היה בזה שום ענין].

אסור נקימה - מול נקמת גואל הדם

[כד]. ובזה יתבאר דייק גפלא, שהנהגה בחמש הגר"א ע"ה"פ (ויקרא יט, יז) 'לא תשנא את אחיך בלבבך' - הביא מהגאון רבי חיים ונצ"ק צוק"ל (אור חדש ח"א עמוד תכ"ד): **"פרש הגר"א ז"ל על מדת השנאה - שנקראת 'שנאת חנם', ולכאורה אם חבירו פגע וזלזל בו בכבודו, או שהזיק ממנו וגזל רכושו, האם זה שנאת חנם?! הלא יש לו סבה שישנא אותו, א"כ מה פרוש 'שנאת חנם'?"**

והסביר פיון שאילו הפיר והאמין לקביו שאין אדם נזקף אצבעו מלמשה עד שמכריזין עליו מלמעלה, והשם ית' אמר 'קלל את דוד', והמעליב והפוגע בו הוא רק שליח ה' - אז הנה נותר לו **ולא הנה כועס**, ואף תרעמת לא היה נושא עליו, כש"כ שנאה, כי זה שנאת חנם - ש'הרי הכל מכנן מאתו ית'".

[כה]. ומעתה קשה, למה התורה מתיירה לגואל הדם לנקם את דם קרובו - **'כי יחם ללבבו'** (דברים יט, ו). ולמה בגואל הדם אין את הסבכא שהמזיק הוא רק שליח ה', והשנאה כלפיו היא **'שנאת חנם'**.

ולכאורה בע"כ שהתשובה היא, ש'יש חלוק בין אדם המזיק - שהוא אכן כ'אפן דומם וכמאן דלימיה דמי, לבין רוצח - ש'בחירתו הרעה היא זו ש'גנמה את הרצח. ועל דרך מה שהבאנו מהאור הסיים (בראשית מה, ח) **שאם מכירת יוסף היתה מבחירתם הרעה** שהוסיפה על הגזירה - הנה ראוי שיוסף ישנא אותם, ולאסר שנתבאר ש'הם היו שליחי ה' - ממילא אין שום מקום לשנאותם.

[ואמנם הגר"א יחלק על האור הסיים, מבחינה זו שהאור הסיים מדבר גם על נזק שאינו מיתה (או שיתכן לומר שמכירת יוסף נחשבת כמיתה, משום שהוציאוהו מארץ חיים. רצ"ע). - ומ"מ רואים מהאור הסיים את עצם הסבכא, לחלק לענין השנאה כלפי מזיק או רוצח - בין אם הנה שליח ה', לבין אם הוסיף בבחירתו הרעה].

שעבוד מוצרים - מול הטבעת התינוקות

[כו]. ובזה יאירו מול עיינינו דברי הגר"א ש'פמחנו בזה, ש'עקר הענין למצרים - הנה על מה שהטביעו את התינוקות - ש'בזה הוסיפו על הגזירה, ולא על מה ש'שעבדו בישראל - ש'בזה לא הוסיפו על הגזירה.

וקשה, ש'הרי מאחר שהמצרים היו ידא אריכתא של הס"א, שתמיד היא מוסיפה על הגזירה מתוך רשעותה, ואשר על כן כל רוצח - שהוא ידא אריכתא של הס"א - הורג אדם קדם זמנו שנגזר עליו (כמבאר בזהר נ"גש ר"ב הנ"ל). א"כ אמור להיות שהמצרים נשעבדו בישראל יותר מהגזירה, וממילא הענין למצרים הנה צריך להיות גם על השעבוד.

ולענין"ל הוא מ'ישב, ש'לגבי השעבוד - שהוא נזק ללא מיתה - בזה המצרים אינם ידא אריכתא של הס"א, אלא הם כ'אפן דומם בידי הקב"ה, ולכן הם לא יכלו להוסיף על הגזירה.

משא"כ בהטבעת התינוקות שהוא רציחה - בזה המצרים הם ידא אריכתא של הס"א, ובע"כ ש'הם הוסיפו על הגזירה.

ליומא דהילולא הע"ג דמרן הקדוש איש צוק"ל -

ט"ו מרחשון תשי"ד - תשפ"ז.

מעשה שנודע רבי איצ'לה מפוניבז' לכתבה בקרבת כוויידאן. באמצע הסעודה נתקבד לדרש, והשמיע באריכות רבה דברי הלכה וחדוש, אשר נתקנו להוכיח שבותבים 'פרובול' רק בשלהי שנת השבע. עם אחרוני הקרואים בכתבה ושב מצטנע הקדוש אי"ש, בלתי מבר, מלבשויו כאחד הפשוטים. הוא התרומם ממושביו והעיר בבשנות: "כמדומה יש סתירה לדבר זה ממשנה". רבי איצ'לה תלה בו עינים תמחות: "איזו משנה?" והקדוש אי"ש צטט בעל פה ממסכת מועד קטן פרק שלישי (דף יח.ב): "ואלו כותבין במועד: קדושי נשים, וגטין, ושוברין, דיתיקי, מתנה ופרובולין..." בתוספת הטעמה, שפידע, חוה"מ אינו חל כי אם בתחלת משנה או באמצעה. אך בשום מקרה לא בסוף השנה.

מיד קם רבי איצ'לה ודרש עם כסאו לשב אצל הקדוש אי"ש בקצה השלחן, כי נתעורר בו החשד שאינו בעל הבית פשוט, אלא אחד מבגדלי תריסין שמעמיד פנים. ואמנם כן, אחרי שהחליף עמו משפטים אחרים - לא נותר עוד שום ספק בבלו. --- הרגשה של גאון! (הקדוש איש בדורותיו' לד-ה).

ליומא דהילולא הכ"ה דמרן הגראמ"מ שך זצוק"ל -

ט"ז מרחשון תשס"ב - תשפ"ז.

סח אאמ"ר הגאון (רבי מאיר צבי ברגמן) שליט"א: יודעים אנו כמה היו דברי תורה יקרים וחביבים בעיני מרן ראש הישיבה זצ"ל, וכמה יגע להחזיר את יקרת התורה וחביבותה בלב התלמידים. וכבר היה מעשה, כאשר הגה ברוחו הכפירה דבר חדוש בתורה, והיו הדברים חביבים עליו ביותר עד שהתבטא ואמר - כדרכו - "החדוש הזה שונה מליונים מליונים!" אולם, משבקש להגיד את החדוש, עצר ואמר: "איני רוצה לומר לכם את הדברים, כי יודע אני שלא תתעמקו בו די הצורך ולא תשיגו את עמק הדברים, וממילא לא תעמדו על יקרת הדבר, וכיון שאני עומד מולכם, ממילא תגרמו גם לי איזה שהוא פגם ביקרת הדברים ובעמקות הבנתם. איך יכול אני לומר לכם את החדוש? אבל אין לי ברירה, הלא תורה היא ואני מחויב ללמד אתכם תורה!"

אוי! כמה יקרת התורה וכמה חביבות התורה מנחים במעשה זה. וכן, נטע בלב כל התלמידים אהבת תורה וחביבותה, למען יתנו לב להעמיק בהבנת התורה ולעמוד על סודה (תורתך שששועי' תל"ח. ויע' תל"ד).

ליומא דהילולא הארבעים דמרן הגאון רבי נחום פראצובין זצוק"ל -

י"ח מרחשון תשמ"ז - תשפ"ז.

דרש מרן ראש הישיבה הגר"צ פיןקל זצוק"ל: "העולם שואלים מפני מה זכה מרן ראש הישיבה רבי נחום פראצובין זצ"ל שדברי תורתו יתבררו

בבי מדרשא, וכפי שמצינו בכל הישיבות שדנים מה 'ר' נחום' אמר בסוגיא זו ואיך הוא אמר בסוגיא אחרת. והתשובה שישנן כמה מעלות שהביאווהו לידי כך, אולם אמר רק אחת מהם: בשעה שהיה אומר סברא בלמוד - הוא היה מלא שמחה, מלא שלווה. וכל מי שיש לו מעלה זו - זוכה לתורתו של רבי נחום."

כמו כן ידוע על מרן הקדוש חיים זיע"א שזכה שכל ספריו הפכו לנכסי צאן ברזל לדורות, שכל ימיו היו מתוך שלווה ומנוחה אמתית וכל דבורו היה בשקט ובנחת.

ליומא דהילולא השישי דמרן הגאון רבי דוד פינשטיין זצוק"ל -

י"ט מרחשון תשפ"א - תשפ"ז.

תלמידיו גם מספרים על לא מעט ספורי מופת שנחזו במחצתו, וככל היוצא מפיו - נעשה. הוא מעט לברך להדיא, אך כשנעשה זאת - ידעו המתבקרים כי הדברים לא ישובו ריקם. "באתי לבקר ואלו הצטרפו בני המשפחה, ביניהם בתי הצעירה. כשהביעה את רצונה להתברך, שאל אותה רבי דוד 'מה את רוצה?' והיא ענתה שהיא מבקשת ש'החתן כבר יגיע'..." רבי דוד מסתכל, ואומר לה 'עוד מעט'... לאחר שבועים היא התארכה.

בן אחר שלנו, היו לו שש בנות, והוא בקש ממנו ברכה לבן זכר. רבי דוד אמר לו בצחות "אינך רוצה בת שבע?" ושוב ברח בלשון, "שהקב"ה יתן לך מה שלבך חפץ". ובכן - לאחר מכן נולדה לו בת שביעית, ולאחריה - בן זכר... בבחינת 'ברכת חכם אפלו על תנאי היא באה'... (מוסף 'שבת קדש' וישלח תשפ"א).

ליומא דהילולא המ"ג דמרן הגה"ק המקבל רבי מרדכי שרעבי זצוק"ל -

כ' מרחשון תרש"ם - תשפ"ז.

יהודי זקן שהיה מבאי בית מדרשו של הצדיק רבנו מרדכי שרעבי, חננו ה' רק בבנות ולא זכה להפקד בבן זכר. באחת הפעמים בבואו לאחר חצות לשעורו הקבוע של רבנו בתורת הנסתר, בקש מרבנו ומהבירי השעור שיתפללו עליו שיוזכה לבנים זכרים. הצדיק אשר חבב וקרב את הנזק עבור התקדמותו בתורה, נענה לבקשתו. ובו במקום, צוה על חבר הלומדים להתפלל עליו, בצרפו את ברכתו האישית, שיוזכה בקרוב לקים בשלמות את מצות פריה ורביה. רבנו תלה את ברכתו בזכות, שהיהודי הנזקן הנו שקדן ומקפיד לקום בחצות לילה לעסק בתורת הנסתר, ומנהגו לחזור על תלמודו ולשנות את משנתו שבע פעמים... ואף שהיה האיש זקן כבן שבעים שנה, מכל מקום ברכת הצדיק חלה על ראשו, ואשתו אכן חבקה בן זכר (ד"ר צדיקים' ח"ב 191).

טוב לחסות בה'

פנינת חזק לתורה ומעש"ט

אהבת לומדי התורה ויראי השם וחושבי שמו - גם היא נמשכת מאהבת המקום, כי מי שיש לו אוהב נאמן - הוא אוהב גם את בניו ובני ביתו.

ולכן ראוי לעורר את האהבה ללומדי התורה וליראי ה' וחושבי שמו (מלאכי יג.טז) - שיהיו חביבים כבבת עינו. והנה שברו אתו, כמאמר רבותינו ז"ל שאמר (שבת כג. ב): מאן דרחם רבנו, הוין לה בניו רבנו. ועשר האהבה היא בלב, אבל צריך שתהא נכרת גם כן במעשה, שאם הרחיב ה' את גבולו, והא מחזיק ביד לומדי התורה בכל נפשו ומאודו, ויהיה עושה ומעשה; ואם אין ידו משגת, על כל פנים יעשה בגופו גדול שמושה כל אשר בכחו באופן שיהא בלי טרדא עומד על המשמר על התורה ועל העבודה, וגדול המעשה... (פלא יועץ - אהבת לומדי התורה ויראי השם וחושבי שמו).

לע"נ מרת חיה געלא [בת: געלא]

ע"ה, ב' ת' יצחק שליט"א

אסור רציחה'

[השלמה לגילוי הקודם]

בגילוי הקודם הקשינו, למה רוצח חייב מיתה? הרי כל השעם לחיוב מיתה - הוא משום שהרוצח נטל מהנרצח צלם אלקים, וכמש"כ "שפך דם האדם באדם דמו יושפך" (בראשית ט.1). - שמי ששופך דם כאילו מקטין והצולם שלמעלה (זהו יתרו צ.א). - "הרי לך כי עקר שפיכות דם הוא בשביל שמשכיל צלם הא-להים שיש לאדם" (מסרי' ל'נתיבות עולם' נתיב גמילות חסדים פ"ה). והנה שולל הצלם אלקים - הנרצח נחשב כמשה שיש בה את סכרת הקדש. 'הכל למיתה הם עומדים' (מדרש אגדה' בראשית ט.1). וכלן כל האסור רציחה הוא משום הצלם אלקים.

ומעתה קשה למה רוצח נפש חייב מיתה, הלא אם הוא הצליח לרצח - פרושו ששכר הגיע קצו של הנרצח, כפי שנגזר עליו מלמעלה. וממילא הצלם אלקים נסמק מהנרצח קדם לכן, וכמו שאמרנו בזהר (נתיב י"ב), ששליש יום קדם מותו של אדם - מעבירים מקנה הצלם. וא"כ לכאורה נחשב כאילו הרוצח נטל חיי בהמה, וכברא קטילא קטיל, וקמתא טחינא טחו. - ולמה הרוצח יתנה חייב מיתה?

הכלל שהצלם מסמל קדם המיתה - אינו קדם במקרה של רצח

והנרצח, שבמקרה של רצח - אין את הכלל שהצלם מסמל קדם המיתה.

והוכחנו כן ממה שאמרנו (זהר ויג' ריב): "בא ראה, כל בני האדם, כלם עוברים על ידי מלאך המות, פרט לזה, שהקדימו אותו בני אדם - טרם הגיע זמנו לשלש בו ולשל רשות, שחייב אינו מלאך המות שולש באדם עד שנוטל רשות". מבאר, שאין רשות למלאך המות לשלש את אדם קדם זמנו. וקשה דאיתא (חגיגה ד.2): "שלא מלאך המות יכל לקחת אשה קדם זמנה" - משום שהיא היתה אוסרת בידה את האדו של הפגור, והניסחו על גב רגלה, ונקיט, והורע מזלה. ורואים שלפעמים מלאך המות יכול לשלש נשמת אדם קדם זמנו.

ומזה הוכחנו, שמה שאמרנו שאין רשות למלאך המות לשלש את אדם קדם זמנו - הפנה משום שקדם זמנו יש עליו צלם אלקים, ואין למלאך המות רשות לשלש על צלם אלקים.

משא"כ במסכת חגיגה, הגמרא מקרשה שחורע מזלה, והנה שולח ממה הצלם אלקים (עפ"י 'העמק דבר' בראשית ד.י; א.כ), ונשאר לה רק חיי בהמה, ולכן מלאך המות יכול לשלש חיים שפלים אלו (ע"ש שהארכנו).

וממילא מוכח שבמקרה של רצח - אין הצלם אלקים מסמל קדם המיתה, ואשר על כן אין רשות למלאך המות לשלש את חיי, ומצד שני - הרי הרוצח פו יכול לשלש את חיי, ומזה מוכח שהרוצח נטל את חיי הנרצח - גם בשעה שהצלם אלקים עליו, ולכן הרוצח חייב מיתה.

סלוק הצלם קדם המיתה - אינו מסור בידי הסט"א

ועקשו נבא לתו טעם לכך, שמי שנרצח - לא סר מקנה הצלם ל' יום קדם מותו.

הנה אומר (במאמר א'), במקרה של רצח, פרושו שהקב"ה מוסר את בעלות המשפט של הנרצח - לידי הסט"א והרוצח שהוא ה'נדא אריכתא' של הסט"א. והם שופטים אותו שלא במשפט צדק.

והנה בתוך המשפט של הסט"א, יש חלקים שהקב"ה מסכים עמה - דהנה עצם המיתה, ויש חלקים שהיא מוספה מעצמה שלא עפ"י דין אמת, וכגון שנימות קדם זמנו. ועל זה הקב"ה לא מסכים ואינו משפך פעלה (עפ"י 'אוצרות רמח"ל' - רות א.א, ונשעה כו.ג). וממילא, בשעת בצוה הגזר דין שגורה הסט"א, הקב"ה משפך פעלה רק עם החלקים שגורה כדיו, דהנה עצם המיתה. אבל לגבי החלקים שגורה שלא כדיו - וכגון שנימות קדם זמנו - כנה אין הקב"ה משפך פעלה.

ומעתה, כל מה שמלי בתקב"ה, שגורה הקרת הצלם אלקים, וכן נתינת הרשות מאת ה' למלאך המות לשלש הנשמה - זה אינו נעשה קדם זמנו (וכנ"ל זהר ויג' ריב), רק החלק שנתן לידי הסט"א ויבאי כוחה, שגורה רציחת הגוף - זה מה שנעשה קדם זמנו.